

в цьому вина не лише законотворців, котрі не початку та в середині 90-х років минулого століття, творячи право мовної сфери, і гадки не мали, що їх закони не виконуватимуться.

Потрібно мати на увазі, що концепція мовної політики – це складова частина внутрішньої політики України. Вона стосується всіх сфер життя суспільства і її здійснення – це справа всієї української держави.

¹ Історія української культури. Збірник матеріалів і документів. – К. 2000. – С. 196.

² Там само. – С. 201.

³ Грушевський М. На порозі Нової України. – К., 1991, - С. 41

⁴ Історія української культури. Збірник матеріалів і документів. – С. 271.

⁵ Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. Т.2 – С. 182.

⁶ Конституція України від 28 червня 1996 р. – К. 1996, – С. 6.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

⁹ Історія української культури. Збірник матеріалів і документів. – С. 517.

¹⁰ Там само. – С. 519.

¹¹ Там само. – С. 520.

¹² Конституція України від 28 червня 1996 р.

¹³ Марочко В. Міжнародна наукова конференція “Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка” // УІЖ. – 2001. – №3. – С.152.

¹⁴ Див.: Залізник Г. Мовний індикатор столиці. Як його оцінюють експерти // Віче. – 2002. – №7.

¹⁵ Сільські вісті – 1998. – 27 лютого.

¹⁶ Див.: Віче. – 1997. – №9. – С. 100.

¹⁷ Див.: Віче. – 1997. – №12. – С. 75.

*Паламарчук В.О.,
начальник управління Міністерства
фінансів України*

ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ

Відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Оборона України, забезпечення недоторканості державного кордону та національної безпеки здійснюється Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, які створюються відповідно до Конституції та законів України (ст. 17 Конституції України). Безпосередньо комплектування військових формувань України проводиться через встановлення загального військового обов'язку в Україні (ст. 1 Закону України “Про загальний військовий обов'язок і військову службу” [1]).

Військова служба в Україні існує у формі строкової, кадрової та контрактної (ст. 2 Закону України “Про загальний військовий обов'язок і військову службу”). Українська армія, а особливо інші військові формування (Служба безпеки України, Прикордонні війська України, війська цивільної оборони Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи) вбачають покращання ефективності своєї діяльності саме у переході до контрактної, а іноді взагалі до цивільної служби [2].

Відповідно до чинного законодавства України загальне керівництво прийняттям на військову службу здійснюється державою. Питанням формування військових формувань присвячено праці багатьох науковців як в Україні, так і за рубежом. Серед них слід визнати роботи М.В. Артамонова, М.І. Кузнецова, М.В. Макухіної, Ю.І. Мігачова, Н.Г. Орлова, П.І. Романова, Б.Ф. Старова, В.Г. Стрекозова, А.А. Тер-Акопова, С.В. Тихомирова, В.О. Шамрая.

Роль та призначення держави в суспільстві проявляється через її функції. Саме через функції держави визначаються основоположні засади визначення підстав та порядку відбору кандидатів на військову службу, її оформлення, а отже, забезпечується виконання важливої зовнішньої функції держави – оборонної. Тому перед юридичною та військовими науками стоїть питання визначення суті цієї функції держави, а також визначення шляхів її оптимізації.

Кожна держава має свої особливі функції, які належать тільки їй, але є функції, притаманні всім без виключення державам. Однією з таких функцій відповідно до Конституції України є функція оборони, яка відповідно до чинного законодавства складається із формування та забезпечення системи політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту (ст. 1 Закону України “Про оборону України”, ст. 1 Закону України “Про загальний військовий обов’язок і військову службу”) [3].

Функція держави по обороні країни від зовнішнього нападу складає важливий напрям її діяльності. Історія свідчить, що на всіх етапах розвитку державно-організованого суспільства існувала об’єктивна необхідність захисту від зовнішніх агресорів та посягань на незалежність країни, її суверенітету та територіальної цілісності.

Переважає більшість сучасних держав сприйняла оборонну доктрину України, суть якої полягає в оптимальній достатності сил та засобів для запобігання можливій агресії зі сторони іншої держави або групи держав. Такий підхід до питань військового протистояння значною мірою зменшує можливість виникнення війн в житті народів, передбачаючи в майбутньому перспективу їх повного зникнення [4, 127].

Відповідно до існуючих класифікацій функцій держави [5] функція оборони є постійною та основною, тобто такою, що характеризує один з найважливіших напрямів її діяльності.

Одним з проявів здійснення функції Української держави у внутрішній сфері є комплектування військових формувань України шляхом укладення контракту про проходження військової служби з громадянами, які бажають вступити на службу у добровільному порядку, фізична та спеціальна підготовка військовослужбовців, їх матеріальне та пенсійне забезпечення тощо.

Оборонна діяльність України базується, насамперед, на Воєнній доктрині України, яка встановлює, що головною метою воєнної політики України є гарантування національної безпеки України від зовнішньої воєнної загрози, відвернення війни, підтримання міжнародного миру і безпеки [6].

Особливість здійснення державою своїх функцій, у тому числі функції оборони, полягає у тому, що вона робить це не безпосередньо, а через спеціально створені органи. Саме здійснення завдань по забезпеченню оборони країни покладається на військові формування України, особовий склад яких комплектується з військовослужбовців Збройних сил України, внутрішніх військ, Прикордонних військ, спеціальних формувань міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, утворених відповідно до Конституції України. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України вводить термін Воєнна організація України, яким позначається сукупність цих військових формувань [7].

Безпосереднє керівництво військовими формуваннями та їх комплектування здійснюють центральні органи управління, які входять в апарат держави та володіють всіма характерними ознаками органів держави. Ці органи здійснюють суверенні права України в силу свого конституційного положення. Саме через те, що функції держави здійснюються через спеціально створені для цього органи, ми вважаємо за необхідне визначити не тільки роль держави в укладенні контрактів про проходження військової служби, але й її органів – Міністерства оборони України та командира (начальника) військової частини (установи). Крім того, здатність бути стороною контракту пропонуємо назвати спеціальною правосуб'єктністю на прийняття на військову службу в добровільному порядку (спеціальною правосуб'єктністю на укладення контракту). Комплектування військових формувань здійснюється в межах компетенції відповідних військових органів держави.

Загальні положення щодо створення та функціонування центральних органів військових формувань України визначаються Указом Президента України "Про Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України" [8]. Конкретні завдання та функції міністерств та інших центральних органів військового управління встановлюються спеціальними положеннями, які затверджуються Президентом України. Наприклад, діяльність Міністерства оборони України регулюється Положенням про Міністерство оборони [9, 2], діяльність керівного органу Прикордонних військ України – Положенням про Державний комітет у справах охорони державного кордону України [10].

Правосуб'єктність на укладення контракту про проходження військової служби в добровільному порядку, яка належить Міністерству оборони України та іншим центральним органам державних військових формувань України як одному з складових елементів комплексного поняття наймача на військову службу, проявляється в його сприянні укладенню контрактів та забезпеченні виконання умов цих контрактів, а також у здійсненні соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, проведенні необхідних соціальних заходів при звільненні військовослужбовців з військової служби тощо.

Специфіка Міністерства оборони України полягає в тому, що воно володіє певними повноваженнями стосовно інших військових формувань. Ці повноваження полягають не тільки у керівництві ними та їх використанні, а й в частині встановлення загального порядку проходження військової служби – призову на військову службу та у сприянні укладенню контрактів з особами, які вступають на військову службу в добровільному порядку. Підбір осіб для проходження військової служби в усіх видах військових формувань здійснюють військові комісаріати, які безпосередньо підпорядковані Міністерству оборони України.

Однак це не повинно свідчити про те, що Міністерство оборони від імені держави є стороною контракту про проходження військової служби незалежно від того, в якому військовому формуванні України громадянин України проходить військову службу. На визначений орган державної влади покладається не безпосереднє укладення контрактів, а лише організація підбору кандидатів для проходження військової служби.

Контракт укладається з тим міністерством чи відомством, в підпорядкуванні якого військовослужбовець проходить службу (якщо в Службі безпеки України - то з Центральним управлінням Служби безпеки України, якщо в Прикордонних військах - то з Державним комітетом у справах охорони державного кордону України). Не тільки Міністерство оборони України володіє повноваженнями по комплектуванню особового складу військових частин. Положення про центральний керівний орган будь-якого військового формування передбачає можливість здійснення комплектування військових формувань військовослужбовцями за контрактом та виконання ним обов'язків контракту від імені держави.

Безпосереднє ж укладення контракту з громадянином України здійснює командир військової частини. Тому неможливо розглядати правосуб'єктність командира військової частини на укладення контракту про проходження військової служби, не з'ясувавши питання про поняття військової частини.

Військовий енциклопедичний словник визначає військову частину як самостійну бойову та адміністративно-господарську одиницю у всіх видах Збройних сил [11, 150]. Положення чинного законодавства щодо визначення поняття та діяльності військових частин є доволі суперечливими та надзвичайно малочисельними. Зокрема Статут внутрішньої служби Збройних сил ототожнює військову частину з кораблем (підрозділом) (стаття 35) [12]. Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України під військовими частинами, окрім того, розуміє органи управління, установи, військові навчальні заклади [13]. Наявні у законодавстві України й інші вказівки на поняття "військова частина", однак, як правило, вони мають за мету визначення її через суб'єкта господарювання, фінансових праводносин та інших, а не відносин найму військовослужбовців [14].

Найбільш детальний та вичерпний перелік організацій, що визнаються військовими частинами, викладається в Положенні про порядок забезпечення житловою площею в Збройних силах України. Під військовими частинами у даному положенні розуміються: військові частини, установи, підприємства, організації (у тому числі госпрозрахункові), військові навчальні заклади, військові комісаріати, військові суди, комендатури, квартирно-експлуатаційні частини (КЕЧ) районів, кафедри (факультети, відділення) військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів, інженерно-технічні батальйони, єдина система управління повітряним рухом, військові представництва на підприємствах та в організаціях (установах), лінійні органи військових сполучень на залізничному, водному і повітряному транспорті, Товариство сприяння оборони України та Війська цивільної оборони України [15, 381-390].

Отже, у єдиного трактування поняття військової частини в законодавстві не існує і кожному конкретному випадку залежно від галузевої спрямованості правового регулювання тих чи інших суспільних відносин у військовій сфері проводиться дефініція цього поняття.

Військові частини як управлінські ланки (за деяким винятками) діють лише на підставі директиви або розпорядження про її створення. Так, військово-навчальні заклади, які мають статус військової частини, але основне завдання яких полягає у наданні військової освіти (ст. 27 Закону України "Про вищу освіту" [16]).

Тому, на нашу думку, військову частину можна визначити як відокремлену структурну одиницю військового формування, яке входить у Воєнну організацію України, створену для виконання зазначених в її положенні (статуті) або розпорядженні (директиві) про створення завдань щодо оборони держави, особовий склад якої складається переважно з військовослужбовців.

Отже, повертаючись до характеристики командира військової частини (начальника установи) як складового елементу сторони контракту, необхідно зазначити, що його правосуб'єктність на укладення контракту є спеціальною. По суті вона є спеціальною (більш вузькою) навіть порівняно з правосуб'єктністю відповідного центрального органу військового формування, оскільки вона визначається не тільки функцією оборони держави, але й метою створення та діяльності конкретної військової частини. Окрім загальної мети - оборони держави, кожна військова частина має більш вузькі та конкретні завдання. Це залежить і від виду військового формування чи роду військ, до структури якого входить певна військова частина.

Таким чином, правосуб'єктність командира військової частини залежить від правосуб'єктності ввіреної йому військової частини. Командир військової частини наділяється

спеціальною правосуб'єктністю не раніше, ніж з моменту виникнення військової частини як юридичної особи. Його правосуб'єктність виникає з моменту затвердження вищестоящим органом штату військової частини та відкриття в банку рахунку оплати праці.

Командир військової частини одночасно є органом держави та органом військової частини. Всі його дії в межах наданої йому компетенції розглядаються як дії ввіреної йому військової частини. Винятком є укладення ним контракту про проходження військової служби, де він діє від імені держави. Правосуб'єктність на укладення контракту про проходження військової служби належить саме командирі військової частини, а не військовій частині, яку він очолює. У даному випадку він діє не від імені військової частини, а від імені держави. Тому він є нижчою ланкою системи державних органів, які здійснюють виконавчу владу у військових формуваннях України.

Командир військової частини як від імені військової частини, так і від імені держави діє без спеціальної на те довіреності. Права та обов'язки командира військової частини встановлюються військовими статутами та іншими нормативними актами. Згідно з Статутом внутрішньої служби Збройних сил України командир (начальник) є єдиначальником і особисто відповідає перед державою за постійну бойову та мобілізаційну готовність довіреної йому військової частини, корабля (підрозділу) і за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, моральний і психологічний стан особового складу, додержання засад соціальної справедливості, за внутрішній порядок та інше. Новопризначені командири частин (кораблів) вступають у командування на підставі розпорядження чи наказу старшого командира (начальника) (стаття 61).

Об'єм правосуб'єктності командира військової частини на укладення контрактів визначається штатами конкретної військової частини та її зміст не залишається незмінним. Він уточнюється у залежності від зміни штатів особового складу, від зміни завдань, сфери діяльності військової частини тощо. Загальна структура, чисельність та кількість Збройних сил та інших військових формувань України затверджується Верховною Радою України.

Отже, підсумовуючи викладене, можна сказати, що право на укладення контракту, а відповідно - право найму на військову службу, належить державі, від імені якої діє центральний орган військового формування України в особі командира військової частини.

Дослідження ролі та спеціальної правосуб'єктності держави та її органів на укладення контракту про проходження військової служби черговий раз дозволяє зробити висновок про недосконалість та суперечливість чинного законодавства України. Зокрема, слід погодитися із пропозицією передбачити в законодавстві замість існуючого наступне формулювання: "контракт укладається між громадянином України та державою, від імені якої діє центральний орган військового формування в особі командира військової частини". Саме таке визначення відповідає призначенню і ролі органів військового управління. І сукупність цих органів дозволяє говорити про поняття та правосуб'єктність наймача у відносинах найму на військову службу. Наявність цілої низки органів, які беруть участь в комплектуванні військових формувань України військовослужбовцями за контрактом, пояснюється тим, що держава не може безпосередньо вступати в ті чи інші правовідносини; участь в них вона бере через свої спеціально створені органи. Дії органів держави є діями самої держави і здійснюються вони від імені держави та за її рахунок. На кожний із зазначених органів держави покладається частина обов'язків по забезпеченню умов проходження військової служби, матеріальному та пенсійному забезпеченню військовослужбовців, їх соціальному та правовому захисту тощо.

Таким чином, державу та її органи як сторону контракту про проходження військової служби характеризує спеціальна правосуб'єктність наймача на військову службу, під якою розуміється здатність держави в особі своїх органів приймати на військову службу осіб, що

відповідають її вимогам в кількості, визначеній потребами держави за принципом розумної достатності та забезпечення обороноздатності країни; надавати їм матеріальне забезпечення за проходження військової служби; здійснювати їх соціальний та правовий захист та виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством України, міжнародними договорами та умовами контракту.

Література

1. Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року у редакції Закону України від 18 червня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 33. – Ст. 270.
2. Див., напр.: Концепція переходу Збройних Сил України до комплектування військово-службовцями контрактної служби на період до 2015 року, схвалена Указом Президента України від 7 квітня 2001 року № 239 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 15. – Ст. 644; Державна програма переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 348; Програма дій, спрямованих на підтримання режиму державного кордону України і прикордонного режиму, розвиток Прикордонних військ України та митних органів України, на період до 2005 року, затвердженої Указом Президента України від 16 листопада 2000 року № 1241; Державна програма перетворення військ Цивільної оборони України у Державну службу цивільного захисту, затверджена Указом Президента України від 25 липня 2002 року № 664 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 30. – Ст. 1415 та інші.
3. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року у редакції Закону України від 5 жовтня 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 49. – Ст. 420.
4. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Учебное пособие / Под ред. В. Г. Стрекозова. – М.: Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. – С. 127.
5. Теорія держави і права / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін. – К.: Юрінформ, 1995. – С. 66-68; Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Том 1: Теория государства / Отв. ред. М.Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1998. – С. 197-198; Теория государства и права: Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: Норма - Инфра-М, 1998. – С. 145-151; Загальна теорія держави і права / За ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком, 1997. – С. 73-74.
6. Воснна доктрина України, затверджена Постановою Верховної Ради України від 19 жовтня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 43. – Ст. 409.
7. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 10. – Ст. 85.
8. Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України, затверджене Указом Президента України від 12 березня 1996 року № 179 // Урядовий кур'єр. – 1996. – 28 березня.
9. Положення про Міністерство оборони України, затверджене Указом Президента України від 21 серпня 1997 року № 888 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 35. – С. 2.
10. Положення про Державний комітет у справах охорони державного кордону України, затверджене Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1071 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 38. – Ст. 1615.

11. *Военный энциклопедический словарь. / Пред. Гл. ред. комиссии С.Ф. Ахромеев. – М.: Воениздат, 1986. – С. 150.*
12. *Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України від 24 березня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст.194.*
13. *Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України, затверджене Указом Президента України від 7 листопада 2001 року № 1053 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – Ст. 2039.*
14. *Визначення військової частини можна знайти у Положенні про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України, затверджене наказом Міністра оборони від 16 липня 1997 року № 300, зареєстрованому у Міністерстві юстиції України 22 грудня 1997 року за № 615/2419 // Офіційний вісник України. – 1997. – Число 52. – С. 202; Інструкції про порядок обліку платників податків, затверджених наказом Державної податкової адміністрації України від 19 лютого 1998 р. № 80 (в редакції наказу Державної податкової адміністрації України від 17 листопада 1998 р. № 552), зареєстрованій в Міністерстві юстиції України 14 грудня 1998 р. за № 791/3231 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 50. – Ст. 1865 та інших.*
15. *Положення про порядок забезпечення житловою площею в Збройних Силах України, затверджене наказом Міністра оборони України від 3 лютого 1995 р. № 20, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 20 лютого 1995 р. за № 43/579 // Військове законодавство України: Збірник нормативних актів / Під ред. В. І. Кравченка. – К.: Атіка, 1999. – С. 381-390.*
16. *Про вищу освіту: Закон України від 17 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.*

Алексеев В.,

магістр державного управління

Биркович В.,

експерт Закарпатського філіалу

Національного інституту стратегічних досліджень

УПРАВЛІННЯ СПІЛЬНОЮ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ

Після проведення виборів депутатів місцевих рад, які відбулися 31 березня 2002 року, можливо відзначити, що надто суттєво оновився депутатський корпус на рівні обласних та районних рад. І особливо слід підкреслити, що нинішній депутатський корпус більш представлено, ніж у попередньому скликанні, керівниками підприємств, установ та організацій області та району. Цілком зрозуміло, що депутати на сесіях відповідних рад обрали і керівництво рад. З 27 голів обласних рад 16 голів обласних рад обрано вперше, а підтвердили свої повноваження та отримали повторно довіру депутатського корпусу 11 голів обласних рад. Суттєве оновлення керівництва відбулося і на рівні районних рад.